

J.O.SALMANOVA

baş müəllim, dissertant

e-mail: salmanovajala@gmail.com

Azərbaycan Dillər Universiteti

(Bakı şəh., R.Behbudov küç., 134)

 :<https://orcid.org/0000-0002-4846-1514>

 :10.62021/0026-0028.2024.1.292

VERBAL İNTERAKTİVLİYİN PLÜRALİST YANAŞMADA TƏDRİSİNİN BƏZİ MƏSƏLƏLƏRİ

Xülasə. Məqalə verbal interaktivliyin plüralist yanaşmada tədrisinin bəzi məsələlərindən bəhs edir. Xarici dildə ünsiyyətə girərkən nitq fəaliyyətlərindən, verbal interaktivliyə dair praktik fəaliyyətlərdən müxtəlif situasiyalarda istifadə qaydaları göstərilir.

Həmçinin, məqalədə verbal və qeyri-verbal ünsiyyətin tətbiqində dillər üzrə ümumavropa çərçivə sənədinə (CEFR) və Mişel Kandelienin rəhbərliyi ilə tərtib edilmiş dillərə və mədəniyyətlərə plüralist yanaşma (CARAP) adlı çərçivə sənədinə istinad edilir. Bu baxımdan mədəni və təbii situasiyalarda dialoqlar zamanı səmərəli ünsiyyətə nail olmaq üçün jestlərdən, mimikalardan və bədən dilindən istifadə fransız dili fənninin tədrisində mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Mövzu ilə bağlı yerli və eyni zamanda xarici dilçi və metodistlərin elmi araşdırmaları təhlil edilərək ümumiləşdirilmişdir.

Açar sözlər: ünsiyyət, interaktivlik, verbal ünsiyyət, qeyri-verbal ünsiyyət, plüralist yanaşma

Dil danışıldığı ölkənin həddləri daxilində keçmişdən daşdığı izlərlə formalaşır və inkişaf edir. Fərdlərarası ünsiyyətin əhəmiyyətli bir hissəsini təşkil edən “Bədən dili”də şifahi olmayan ünsiyyətin əsas elementlərindən biridir.

Fransız dilində dilimizə keçən *kommunikasiya* – ünsiyyət sözünün mənşəyi latınca “ortaq” mənasını verən “communis” sözündəndir [7]. Oskay ünsiyyəti “insanların öz mədəni, milli varlığını qoruyub saxlama tərzinin məhsulu və onu insana xas bir fenomen” olaraq təyin edir [6]. Lakin Oskay hər nə qədər ünsiyyəti insanlara xas bir fenomen kimi təsvir etsə də, ünsiyyəti insanlara xas bir fenomen kimi təsvir etmək natamam bir tərif olardı. Belə ki, əgər ünsiyyət həm də məlumatın istehsalı, ötürülməsi və şərh edilməsi prosesi kimi müəyyən edilirsə, bir çox fəaliyyətlər elə ünsiyyət hesab olunur. Məsələn, bir-biri ilə danışan iki insanı ünsiyyət prosesinin iştirakçısı sayı bildiyimiz kimi, balın harada tapıldığı barədə bir-birini xəbərdar edən arıları da bu prosesin iştirakçısı olaraq sayı bilərik. Cücəloğluna görə isə ünsiyyət əslində həm şəxsi, həm də sosial prosesdir. Başqa sözlə, ünsiyyət iki insanı qarşılıqlı münasibətə cəlb edən psixososial prosesdir, yəni sosial nəticələrin əsasında fərdi davranış dayanır: “Sosial realıq fərdin şəxsi həyatı vasitəsilə formalaşır” [4].

Məlumdur ki, xarici dili öyrənərkən məhz o dildə özümüzü ifadə etməyin əsas yolu nitqdır. Xarici dildə danışaraq ətrafımızdakı insanlarla ünsiyyət qura bilirik, yəni başqa sözlə desək, istər ana dilində, istərsə də xarici dildə ünsiyyət prosesində ən mühüm vasitə dilimizdir. Rulerə görə, “Nitq bir qabiliyyət kimi bioloji və fizioloji, məzmununa görə isə sosial-mədəni hadisədir”. Bu ifadəni bir az da izah etsək, ünsiyyətdə sadəcə olaraq səslər çıxarmaq, sözləri sıralamaq və söyləmək danışığ hərəkətinin bioloji cəhətidir və bu qabiliyyət hər bir insanda mövcuddur. Onu da qeyd etməliyik ki, sözlü ifadələrin məzmununa fərdi və ictimai dəyərlər daxil olmağa başladığı andan etibarən nitq mədəniyyətin ayrılmaz bir hissəsinə çevrilir.

Araşdırmalar göstərir ki, müəllimlər və dil öyrənənlər, eləcə də dil öyrənənlərin özləri arasında şifahi qarşılıqlı əlaqə dərəcəsi sosial iştirakın ən güclü aspektlərindən birini təşkil edir. Məsələn, onlar tələbələr həmyaşıdları ilə şifahi ünsiyyət qurmaq imkanları olduğu daha yaxşı və daha çox öyrəndiklərini dərk etdiklərini vurğulayırlar. Bu da onu göstərir ki, şifahi qarşılıqlı əlaqə dil öyrənəndə tənqidi düşüncə, təhlil etmək, sintez etmək və qiymətləndirmək, ortaya qoyulan problemi həll etmək, eləcə də idrak və metakognitiv strategiyalardan istifadə etmək kimi intellektual qabiliyyətlərin inkişafına təkan verir. Bundan əlavə, bu, dərslər materiallarının dərinlən qavranılmasına, onun yadda saxlanılmasını təşviq etməyə və tələbələrin marağını, eləcə də onların anlama səviyyəsini nümayiş etdirməyə imkan verir.

Dərsdə iştirak anlayışı sinifdə baş verən və dil dərslərində bütün qrup tərəfindən eşidilməsi nəzərdə tutulan bütün şifahi mübadilələrə aiddir. Buraya xüsusilə tələbələrin təşəbbüsü ilə verilən suallar, onların suallara cavabları və müəllimin digər göstərişləri, tələbələrin şərhləri və ya fikirləri və dərslərdə gedən müzakirələr daxildir.

Kandelieyə görə, interaktiv qarşılıqlı mədəni ünsiyyət bir neçə formada, xüsusən də mədəniyyətlərarası *dialog* və *söhbət* (conversation) zamanı görünür, çünki hər iki fenomen bütün qarşılıqlı əlaqənin əsas vahidləri hesab olunur, onlarsız məhsuldar qarşılıqlı əlaqə heç vaxt baş vermir.

İnteraktivliyin fərqli növlərindən bəhs etməzdən qeyd edək ki, şifahi qarşılıqlı əlaqənin iki ümumi növü var: iştirakçılar arasındakı fərqi minimuma endirilməsini göstərən *simmetrik* (l'interaction symétrique) qarşılıqlı əlaqə və maksimumlaşmanın iştirakçılar arasındakı fərq olduğunu göstərən *tamamlayıcı* (l'interaction complémentaire) qarşılıqlı əlaqə. Simmetrik qarşılıqlı təsirlər yer əlaqəsi ilə xarakterizə olunur, yəni subyektlər arasında həqiqi bərabərlik münasibətlərinin mövcudluğunu tələb etmədən həyata keçirilir. Simmetrik qarşılıqlı əlaqədə ünsiyyətin həyata keçirildiyi məkan, yer əvvəlcədən müəyyən edilmir. Simmetrik qarşılıqlı əlaqə, bütün nitq aktlarını bərabər şəkildə heç bir dini, mədəni, cinsi əlaqə fərqləri olmadan dərslər prosesində eyni hüquqlara malik olaraq xarici dildə sərbəst interaktiv fəaliyyətin iştirakçısına çevrilir. Digər tərəfdən isə, tamamlayıcı qarşılıqlı əlaqəyə tərif versək deyərdik ki, dərslər prosesində iştirakçıların iki əsas qabiliyyəti bir-birini interaktiv şəkildə tamamlayır “Güç” (Le pouvoir) və “Üstünlük” (La supériorité). Söhbət prosesində öz metakognitiv biliklərinə güvənən tələbə hər hansı bir situasiyada özünü sərbəst ifadə edə biləcəyi mövzuda həmsöhbətini qarşılıqlı motivasiyaya sövq edərək interaktivliyi səmərəli şəkildə möhkəmləndirir [8].

Fransız dilinin xarici dil kimi tədrisində verbal interaktivliyə dair praktik fəaliyyətləri isə aşağıdakı kimi sadalamaq olar:

- Danışmaq klubları;
- müsahibələr;
- debatlar;
- diskusiyalar;
- mədəni dialoji söhbətlər;
- müsahibələr;
- mübahisələr;
- təqdimatlar.

Yuxarıda adlarını qeyd etdiyimiz interaktiv tapşırıqları təşkil edərkən əsas diqqət yetirəcəyimiz məqam hadisələrin, obyektlərin, qurumların, əməliyyatların, mətnlərin iştirakçılar vasitəsilə düzgün ünsiyyət situasiyasında təbii yolla təşkilidir. Bunun üçün isə aşağıda qeyd etdiyimiz cədvəl 1-də *dillər üzrə ümumavropa çərçivə sənədinə* (CEFR) istinadən yuxarıda adlarını qeyd etdiyimiz interaktiv tapşırıqların təşkilində üç əsas məqama diqqət yetirmliyik: *Məkanlar, hadisələr və iştirakçılar*.

Cədvəl 1.*Dillər üzrə ümumiavropa çərçivə sənədi (CEFR)*

Məkanlar	Hadisələr	İştirakçılar
- Ev: otaqlar, bağ, mətbəx; - mehmanxana; - kənd ərazisi; - dəniz sahili; - ictimai yerlər: Küçə, meydan, park, ictimai nəqliyyat vasitəsi; - mağazalar, bazarlar; - xəstəxanalar, klinikalar; - idman stadionları, zallar; - teatr, kino, əyləncə məkanları; - restoran, otellər; - ibadət yerləri; - ofislər, fabriklər; - emalatxanalar; - limanlar, dəmir yolları; - təsərrüfat sahələri; - hava limanları; - mağazalar, ticarət mərkəzləri; - xidmət müəssisələri; - otellər; - məktəblər: Məktəb zalı, sinif otaqları, uşaq meydançası, idman zalları, dəhlizlər; - ali məktəblər, universitetlər müəhazirə zalları, seminar salonları; - tələbə yataqxanalar, laboratoriyalar, yeməcxanalar və s.	- Ailəvi məclislər; - xüsusi hadisələr; - təsadüfi hadisələr; - qeyri-adi hadisələr; - qəzalar; - xəstəliklər; - ziyarətlər; - gəzintilər; - velosiped sürmək; - maşın sürmək; - tətillər, səyahətlər; - idman tədbirləri; - xeyriyyə tədbirləri; - cəzalar, cərimələr; - matçlar, yarışlar; - nümayişlər; - toylar, yas mərasimləri; - görüşlər, müsahibələr; - konfranslar; - məktəb və universitetlərdə tədbirlər; - iməcliklər; - bayramlar; - valideyn iclasları; - sosial hadisələr və s.	- Ailə üzvləri (Ata, ana, uşaqlar, qardaşlar, xalalar, dayılar, əmioğlular, qayınanalar, həyat yoldaşları); - yaxın dostlar, tanışlar; - vəzifəli şəxslər; - mağaza işçiləri; - polis, əsgər, təhlükəsizlik əməkdaşları; - sürücülər; - bilet alanlar; - sərnəşinlər; - oyunçular, azarkeşlər, tamaşaçılar; - rəssamlar; - restoran işçiləri, süfrəçi və s. - zabidlər; - işəgötürənlər/işçilər; - menecerlər, həmkarlar, müştərilər; - katiblər; - təmizlik işçiləri; - sinif müəllimləri; - şagirdlər, tələbələr; - professorlar, müəllimlər kitabxana və laboratoriya işçiləri və s.

Cədvəl 2-də isə dillər üzrə ümumiavropa çərçivə (CEFR) sənədinə istinadən interaktiv-yönlümlü real situasiyalarda istifadə ediləbiləcək mətnlərin mövzularını qeyd edirik [3]:

Cədvəl 2.*Dillər üzrə ümumiavropa çərçivə sənədi (2001)*

Mətnlər	
- Reseptlər; - təlimatlar; - romanlar, jurnallar, qəzetlər; - reklam məktubları, broşürlər; - şəxsi məktublar; - elanlar və ictimai elanlar; - etiketlər və qablaşdırmalar; - biletlər, cədvəllər; - elanlar, qaydalar, proqramlar, müqavilələr və s.	- Menyular - iş məktubu, hesabat qeydləri; - təlimatlar, qaydalar; - reklam materialları; - iş təsviri, vizit kartları; - real mətnlər; - dərslilər, oxucuların arayışları; - kitablar; - jurnal məqalələri; - xülasələr; - lüğətlər və s.

Cədvəl 1 və cədvəl 2-də göstərilən bütün bu mənbələri və kateqoriyaları istinad kimi götürməklə və verilən məlumatların işığında dil dərslərində interaktiv nitq fəaliyyətlərinin təşkilini təmin etmək olar. Beləliklə, tələbələr qeyd edilən fəaliyyətlər zamanı maraqlarını itirməyəcək və hər yeni mövzu və məzmunla davamlı olaraq yeni sözlər öyrənməyə təşviq ediləcəklər. Müasir yanaşmalarla tədris edilən xarici dil dərslərinin əsas prinsiplərindən biri olan “real həyata yaxın situasiyaların yaradılması” məqsədi beləliklə yerinə yetiriləcəkdir [3].

Beləliklə, təcrübələr göstərir ki, xarici dil dərsləri sadəcə qrammatik qaydaları öyrənmək üçün bir yer deyil, yəni dil öyrənənlər interaktiv və kommunikativ fəaliyyətlər vasitəsilə dildən istifadə təcrübələrini real, təbii situasiyalarda yaşayırlar. Bunu edərkən onlar həm əylənir, həm də düşünmədən və avtomatik şəkildə öyrəndikləri sözləri və qrammatik elementləri möhkəmləndirir və onlardan funksional, kommunikativ və interaktiv fəaliyyətlərdə istifadə etməyi vərdiş edirlər.

Bundan başqa, təcrübələr göstərir ki, dil tədrisində verbal ifadə vasitələri ilə yanaşı qeyri-verbal ifadə vasitələrindən istifadə də dil öyrənənlərdə ünsiyyət qurmaq bacarığını səmərəli üsullarla formalaşdırmağa zəmin yaradır. Ruler qeyri-verbal ünsiyyət vasitələrinin dil tədrisində əhəmiyyətindən bəhs edərkən qeyd etmişdir ki, “Şəxslərarası ünsiyyətin bacarıqlarının formalaşmasında şifahi ünsiyyətlə yanaşı burada fərdin *susqunluğu, səs rəngi və musiqisi, bədən dili, məkanı və zaman xüsusiyyətləri, rəng və geyim kodları* mühüm rol oynayır. Bununla yanaşı, bu formalar insanın daxili aləminin, duyğularının və bəlkə də daxili konfliktlərinin ifadəsidir [6].

Ünsiyyət prosesində bədən dili mühüm rol oynayır. Belə ki, elmi təcrübələr göstərir ki, bədənin istifadə etmədən, yəni “bədən dilindən istifadə etmədən ünsiyyət quran bir insanın ünsiyyət qurduğu insanlar üzərində təsirli olmayacağı proqnozlaşdırılır. Bədən dili, şüuraltı təsir və çox vaxt fərqləndirilmədən insan bədəninin müxtəlif hissələri tərəfindən verilən bir sıra mesajlardan ibarət bir dildir. Bədən dili, ötürdüyü mesajlarla şifahi ünsiyyəti dəstəkləyən şifahi olmayan ünsiyyət vasitəsi də adlanır. Səssizcə dediyimiz hər bir şey bədən dilidir. Bunu gözlərə verdikimiz fotosəkillər kimi də qəbul etmək olar. İnsanlar düşüncələrinin yalnız bir hissəsini sözlə ifadə etmək imkanına malikdirlər, çünki xəyallar, düşüncələr, hisslər sonsuzdur, sözlər məhduddur. Elə bu məqamda bədən dili özümüzü və bədənimizi ekran kimi əks etdirir, daxili dünyamızı açır. Elə bu səbəbdən də bədən dili insanların daxili aləmini əks etdiyi üçün xarici dildə ünsiyyətə girərkən həmsöhbətimizi daha yaxşı başa düşərək effektiv ünsiyyət qurmaq, öz bədən hərəkətlərimizi idarə edərək sosial mühitlərə daha tez uyğunlaşmaq və həmsöhbətimizin həqiqətən nə demək istədiyini başa düşmək üçün istifadə edə bilərik.

Bəs qeyri-verbal ünsiyyət dərslərində şifahi nitqin inkişafına necə təsir edir?

Qeyri-verbal ünsiyyət istər xarici dildə, istərsə də ana dilində ünsiyyətə girərkən sözlərdən, ifadələrdən istifadə etmədən həyata keçirilən ünsiyyət formasıdır. Bədən dili duyğu və düşüncələrin ifadəsi, üz ifadəsi, bədən duruşu və s. hərəkətlərlə izah olunur. Qeyri-şifahi və ya qeyri-verbal ünsiyyətə jest və mimika və ya danışq dilindən başqa qeyri-lingvistik əlamətlərlə ifadə olunan ünsiyyət formaları daxildir. Jest və mimiklərə qısa şəkildə aşağıda qeyd etdiyimiz kimi tərif verərik :

– **Jestlər** – Baş, əl, qol, ayaq və bədən duruşu vasitəsilə qarşı tərəfə verilən qeyri-şifahi mesajlara jest deyilir. Buraya əsasən bütün üz ifadələri daxil edilir.

– **Mimikalar** – Mimikalar hiss və düşüncələrimizin təsiri ilə özümüzə görünən hərəkətlərdir.

Jestlər və mimikalar səsle dəstəkləndikdə dil öyrənənlər arasında ünsiyyət gücləndirilə bilər. Bu da onu göstərir ki, başqasına nəyisə izah etmək üçün danışmağa ehtiyacımız yoxdur. Bəzən ifadə edə bilmədiyimiz şeyləri tək bir hərəkətlə və ya bir baxışla danışaraq göstərə bilərik.

Təcrübələr göstərir ki, dil dərslərində, xüsusən də təbii situasiyalarda dialoqlar zamanı səmərəli ünsiyyətə nail olmaq üçün jest, mimikalar və bədən dilinin rolu əvəzolunmazdır. Belə ki, onlar insanın hisslərinin, həyəcanlarının, duyğularının ən təbii təzahürləridir. Fransız

dilini xarici dil kimi tədris edərkən dialoqlar zamanı istifadə edilən jestlər və mimikalara dair bir neçə misalları aşağıdakı kimi sıralaya bilərik:

1) Jestlər:

▪ **İşarə jesti:** Baş, qollar və gözlər göstərilən əşyaya tərəf çevrilir;
 ▪ **Ölçü göstərən jest:** Kiçik bir şeyi ifadə etmək üçün şəhadət və baş barmaq bir araya gətirilir. Ovucuları bir-birinə yaxınlaşdırmaqla darlıq, bir-birindən uzaqlaşdırmaqla isə genişlik ifadə edilir;

▪ **Formaya işarə edən jest:** Əgər ovuc içi üfüqi və yerə baxırsa, bu, düz olan bir şey deməkdir;

▪ **Təqlid jesti:** Qaşlar qaldırılır, gözlər genişlənir, ağız bir az açılır, dodaqların küncləri yuxarı qaldırılır. Qəzəbləndikdə qaşlar çatılır, burun dəlikləri açılır, dodaqlar açılır və yuxarı dişlərdən əvvəl alt dişlər görünür;

▪ **Hərəkət jesti:** Əlində bir şey tutmaq və onu atmaq;

▪ **Həyəcan jesti:** Gözlər yavaş-yavaş bağlı şəkildə açılır, göz qapaqları açılır və baş yellənir. Bədən titrəyir.

2) Mimikalar:

▪ **Alnı qırıqdırmaq:** Danışmaq, deyilənləri düşünmək deməkdir. Bu, eyni zamanda əsəbləşmək, qəzəblənmək deməkdir;

▪ **Gözləri gəzdirmək:** İnamsızlıq və ya şübhə ifadə etmək. Bu, eyni zamanda maraq və qorxu hissidir;

▪ **Birtərəfli gülüş:** Sarkazmı ifadə edir;

▪ **Burun dəliklərinin alovlanması:** Bu ikrah hissi və ya vəziyyəti bəyənənmək deməkdir;

▪ **Birinə doğru əsnəmək:** Bu, insanın cansıxıcı olduğunu göstərir;

▪ **Gözünü qırpmadan baxmaq:** Ruhdan düşmə və ya təhdid deməkdir. Bu həm də digər insana heyranlıq mənasını verə bilər;

▪ **Bədəninizi daşlaşmış kimi tutmaq:** İmtina sosial məsafəni artırmaq deməkdir. Bu həm də qorxu və tərəddüd deməkdir.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz verbal və qeyri-verbal ünsiyyətə dair nümunələr, dərs prosesində onların tətbiqi üsulları dilin mənimsənməsində xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bu istər mədəniyyətlərarası, istərsə də linqvistik dil bacarıqlarının formalaşmasında əhəmiyyətli rola malikdir. Kandelienin plüriyalist yanaşmanın ***bilik, davranış və bacarıqlara (Les savoirs, les savoir-être, les savoir-faire)*** dair ***təsvir*** cədvəlinə nəzər yetirsək görürük ki, “**K**” təsviri cədvəlində verbal və qeyri-verbal ünsiyyətin vacibliyi və xarici dil dərslərində tədrisinin əhəmiyyəti vurğulanmışdır. Avropa Şurasının dil və mədəniyyət komissiyasının qərarı ilə Kandelienin rəhbərliyi ilə 2007-ci ildə tərtib edilmiş ***dillərə və mədəniyyətlərə plüriyalist yanaşma (CARAP)*** adlı çərçivə sənədinə əsasən “**K**” təsviri cədvəlində verbal ünsiyyət və tədrisi yolları [2]:

Cədvəl 3.

Les savoirs «K» – Bilik

K3	Dilin mənimsənməsində bəzi ünsiyyətin tədrisi prinsiplərini bilmək
K3.1	Linqvistik ünsiyyətdən başqa da ünsiyyət formaları vardır (lingvistik ünsiyyət mümkün ünsiyyət formalarından yalnız biridir).
K3.1.2	İnsan əlaqələrində qeyri-lingvistik və ya qeyri-verbal ünsiyyətinin bəzi nümunələrini bilmək (məsələn, jestlər, mimika və s.)
K3.3	İnsan öz kommunikativ repertuarını ünsiyyətin baş verdiyi sosial və mədəni kontekstə uyğunlaşdırmalıdır.
K 3.5	İnsanın malik olduğu ünsiyyət bacarıqları adətən gizli olan linqvistik, mədəni və sosial biliyə əsaslanır
K 3.5.2	Ünsiyyət qurmaq bacarığının əsaslandığı gizli biliklərin bəzi aspektlərini bilmək

İşin elmi nəticəsi. Aparılan təcrübələrin nəticəsindən belə qənaətə gəlmək olar ki, xarici dil dərslərində dialoqlar zamanı verbal və qeyri-verbal ünsiyyətdən istifadə kommunikasiya bacarıqlarının formalaşdırılmasında mühüm rol oynayır.

İşin elmi yeniliyi. Məqalədə araşdırılan təcrübələr Mişel Kandelienin rəhbərliyi ilə 2007-ci ildə tərtib edilmiş *dillərə və mədəniyyətlərə plüralist yanaşma (CARAP)* adlı çərçivə sənədinə istinadən aparılmış və təcrübə zamanı müsbət nəticələr əldə olunmuşdur.

İşin təbiiqi əhəmiyyəti. Mövzunun əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, verbal interaktivliyin plüralist yanaşmada tədrisi xarici dildə ünsiyyət bacarıqlarının formalaşmasına zəmin yaradır. Effektiv ünsiyyət prosesinə vərdiş edən tələbə hətta mədəni fərqlilikləri nəzərə almadan dialoqa özünə inamlı, pozitiv və kompleksiz şəkildə daxil ola biləcək.

Ədəbiyyat

1. Becker, H.S. Quelques idées sur l'interaction / H.S. Becker. – Paris: l'Harmattan, – 2004.
2. Candelier, M. Cadre de Référence pour les Approches Plurielles des Langues et des Cultures / M.Candelier. – Strasbourg: Conseil de l'Europe, – 2007.
3. Conseil de l'Europe. Cadre européen commun de référence pour les langues: apprendre, enseigner, évaluer. – Paris: Didier, – 2001.
4. Cüceloğlu, D. Yeniden İnsan İnsana / D.Cüceloğlu. – İstanbul: Remzi Kitabevi, – 1992.
5. Həməzəyev, M.Ə. Ünsiyyətin psixologiyası / M.Ə.Həməzəyev, S.F.Əmiraslanova. – Bakı, – 2007, – s. 63-64.
6. Rouler, E. Un modèle et un instrument d'analyse de l'organisation du discours / E.Rouler, [et al]. – Berne: Lang, – 2001.
7. Oskay, Ü. İletişim ABC-si / Ü.Oskay. – İstanbul: Der, – 2001.
8. Traverso, V. Perspectives interculturelles sur l'interaction / V.Traverso. – Lyon: Presses Universitaires de Lyon, – 2000.
9. Telman, N. İnsan İlişkilerinde İletişim / N.Telman, P.Ünsal. – İstanbul: Epsilon Yayıncılık, – 2005.
10. Widdowson, H.G. Aspects of language teaching / H.G.Widdowson. – Oxford: Oxford University Press, 1990.

J.O.Salmanova

Some Issues of Teaching Verbal Interactivity in a Pluralistic Approaches

Summary

The article deals with the some issues of teaching verbal interactivity in a pluralistic approaches. When communicating in a foreign language, the rules for using speech activities and practical activities related to verbal interactivity in different situations are shown.

The article also refers to the *Common European Framework of Reference for Languages (CEFR)* in the application of verbal and non-verbal communication and the *Framework of Reference for Pluralistic Approaches to Languages and Cultures (CARAP)* developed under the leadership of Michel Candelier. In this regard, the use of gestures, facial expressions and body language to achieve effective communication during dialogues in cultural and natural situations is important in teaching French.

The scientific studies of local and foreign linguists and methodologists on the subject have been analyzed and summarized.

Key words: communication, interactivity, verbal communication, nonverbal communication, pluralistic approaches

Ж.О.Салманова

**Некоторые задачи обучения вербальной интерактивности
при плюралистском подходе**

Резюме

В статье говорится о методике обучения речевой интерактивности в плюралистическом подходе. В статье рассматриваются некоторые задачи обучения вербальной интерактивности в плюралистическом подходе.

При общении на иностранном языке, показаны правила использования речевой деятельности и практической деятельности, связанной с речевой интерактивностью в различных ситуациях.

В статье также упоминаются *общеευропейские компетенции владения иностранным языком (CEFR)* при применении вербального и невербального общения и *Рамочный документ плюралистического подхода к языкам и культурам (CARAP)*, разработанный под руководством Мишель Канделье. В связи с этим при обучении французского языка важное значение имеет использование жестов, мимики и языка тела для достижения эффективного общения во время диалога в культурных и природных ситуациях.

Проанализированы и обобщены научные исследования отечественных и зарубежных лингвистов и методистов по данной теме.

Ключевые слова: *общение, интерактивность, вербальное общение, невербальное общение, плюралистический подход*

Rəyçi: ped.f.d., dos. G.M.Camalova

Redaksiyaya daxil olub: 26.02.2024